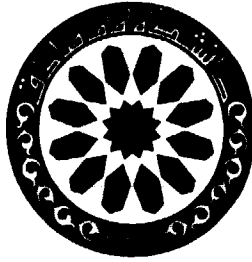

تقدیر
برچهرگان

۲۸۴۹۲

کتابخانه مرکزی دانشگاه امام صادق (ع)

شماره ثبت ح ۱۰۸
شماره ۱

۱۳۷۹ / ۲ / ۲۰

دانشگاه امام صادق (ع) علی‌السلام

دانشکده معارف اسلامی و حقوق

گرایش خصوصی

مرکز اطلاع‌رسانی
تهران

تلقیح مصنوعی و آثار حقوقی آن

پایان نامه کارشناسی ارشد پیوسته

استاد راهنما: حجة الاسلام والمسلمین سید حسین مصطفوی

استاد مشاور: جناب آقای دکتر محمدجواد صفار

نگارش از: نبی‌اله نعمتی

۵۸۷۶

شماره دانشجویی: ۷۰۳۱۶۸۵۴۶

تاریخ: ۱۳۷۷/۱۲/۱۱

۲۸۴۹۲

دانشکده معارف اسلامی و حقوق مسؤول عقایدی که نویسنده در

این پایان نامه اظهار نموده است، نمی باشد.

هر نوع استفاده از این اثر منوط به اجازه کتبی از دانشگاه می باشد.

فهرست

مقدمه.....	۱
<u>بخش اول: کلیات</u>	۱۴
<u>فصل اول: تعریف تلقیح مصنوعی، تاریخچه و روشهای آن</u>	۱۴
مبحث اول: شناسائی مفهوم تلقیح مصنوعی.....	۱۴
گفتار اول: تعریف لغوی دیگر.....	۱۴
گفتار دوم: تعریف اصطلاحی.....	۱۴
مبحث دوم: تاریخچه.....	۱۶
مبحث سوم: روشهای تلقیح مصنوعی.....	۱۸
<u>فصل دوم: شرایط تلقیح و عملیات مقدماتی آن</u>	۲۱
مبحث اول: وضع حقوقی قراردادهای مربوط به اجزاء بدن.....	۲۱
مبحث دوم: حکم عملیات مقدماتی تلقیح.....	۲۶
گفتار اول: حکم تهیه مواد (اسپرم و تخمک) از زن و مرد.....	۲۶
گفتار دوم: وضع حقوقی بانک اسپرم.....	۲۸
مبحث سوم: شرایط و ضوابط انجام عمل لقاح.....	۲۹
<u>بخش دوم: صورتهای تلقیح مصنوعی و حکم تکلیفی آن</u>	۳۲
<u>فصل اول: لقاح درون رحمی</u>	۳۴
مبحث اول: تلقیح با اسپرم شوهر.....	۳۴
مبحث دوم: تلقیح با اسپرم غیر شوهر (مرد اجنبی).....	۳۷
گفتار اول: آیات.....	۳۸

الف

فهرست

- گفتار دوم: روایات ۳۹
- گفتار سوم: نظرات فقها ۴۹
- مبحث سوم: تلقیح تخمک در رحم زن نازا ۵۱
- مبحث چهارم: تلقیح اسپرم مرد به رحم حیوان ۵۳
- مبحث پنجم: تلقیح تخمک حیوان در رحم زن نازا ۵۴
- مبحث ششم: تلقیح اسپرم حیوان به رحم زن ۵۵
- مبحث هفتم: تلقیح تخمک زن در رحم حیوان ۵۵
- مبحث هشتم: تلقیح با گیاهان ۵۶
- فصل دوم: لقاح خارج از رحم ۵۸
- مبحث اول: لقاح خارج از رحم و قرار دادن نطفه در رحم: ۵۸
- گفتار اول: تلقیح اسپرم و تخمک زن و شوهر ۵۸
- بند الف: قرار دادن نطفه منعقد در رحم زن صاحب تخمک ۵۸
- بند ب: قرار دادن نطفه منعقد در رحم کنیز یا همسر دیگر مرد ۵۹
- بند ج: قرار دادن نطفه منعقد در رحم زن اجنبی ۶۰
- بند د: قرار دادن نطفه منعقد در رحم حیوان ۶۲
- گفتار دوم: تلقیح اسپرم مرد و تخمک زن اجنبی ۶۳
- گفتار سوم: تلقیح تخمک زن و اسپرم مرد مجهول الهویه ۶۵
- گفتار چهارم: تلقیح با تخمک و یا اسپرم گیاهی و حیوانی ۶۵
- مبحث دوم: لقاح خارج از رحم و پرورش جنین در خارج از رحم (رحم مصنوعی) ۶۶
- گفتار اول: انعقاد نطفه از آب زن و شوهر ۶۷
- گفتار دوم: انعقاد نطفه به وسیله اسپرم مرد و تخمک زن اجنبی ۶۷

ب

فهرست

گفتار سوم: انعقاد نطفه مرکب از اسپرم گیاهی، حیوانی و یا ترکیب این مواد با عنصر گرفته شده	
از انسان	۶۸
فصل سوم: نقد و تحلیل حقوقی پاره‌ای از موضوعات ملحق به بحث تلقیح	۷۱
مبحث اول: اجاره رحم به منظور تلقیح	۷۱
گفتار اول: نظریه مخالفان	۷۲
گفتار دوم: نظریه موافقان	۷۲
مبحث دوم: انتقال جنین	۷۳
گفتار اول: انتقال جنین در مرحله انعقاد نطفه	۷۴
گفتار دوم: انتقال جنین در مراحل بعد از انعقاد نطفه	۷۶
مبحث سوم: تعویض رحم و تخمدان	۷۷
مبحث چهارم: بحث تطبیقی	۷۸
بخش سوم: آثار حقوقی تلقیح مصنوعی	۸۱
فصل اول: نسب	۸۲
مبحث اول: ماهیت نسب	۸۲
گفتار اول: تعریف نسب	۸۲
بند الف: تعریف لغوی	۸۲
بند ب: تعریف اصطلاحی	۸۲
گفتار دوم: تحلیل ماهیت حقوقی نسب	۸۳
مبحث دوم: اثبات نسب مشروع	۸۷
گفتار اول: اماره فراش	۸۷
بند الف: اماره فراش در فقه امامیه	۸۸

فهرست

۹۲	بند ب: اماره فراش در قانون مدنی
۹۳	بند ج: اثبات خلاف اماره فراش
۹۵	گفتار دوم: سایر ادله
۹۷	مبحث سوم: اقسام نسب
۹۷	گفتار اول: نسب خاص و نسب عام
۹۷	بند الف: نسب خاص
۹۷	بند ب: نسب عام
۹۸	گفتار دوم: نسب ناشی از نکاح و نسب بدون نکاح
۹۸	بند الف: نسب ناشی از نکاح
۹۸	بند ب: نسب بدون نکاح
۹۹	گفتار سوم: اقسام نسب از نظر حقوقی
۱۰۰	بند الف: نسب قانونی و مشروع
۱۰۱	بند ب: نسب ناشی از شبهه
۱۰۲	بند ج: نسب ناشی از زنا
۱۰۴	بند د: نسب ناشی از تلقیح مصنوعی
۱۰۷	فصل دوم: وضعیت حقوقی طفل ناشی از لقاح مصنوعی
۱۰۷	مبحث اول: وضعیت حقوقی طفل ناشی از لقاح مصنوعی با اسپرم شوهر
۱۰۷	گفتار اول: تحلیل حقوقی
۱۰۹	گفتار دوم: نظریات فقهاء
۱۱۱	مبحث دوم: طرح چند مسئله
	گفتار اول: وضعیت حقوقی طفل ناشی از قرار دادن نطفه زوجین در رحم کنیز یا همسر دیگر

فهرست

	مرد	۱۱۱
گفتار دوم: وضعیت حقوقی طفل ناشی از لقاح بعد از فوت شوهر:		۱۱۴
بند الف: نسب		۱۱۵
بند ب: ارث		۱۱۵
۱ - حقوق مربوط به شخصیت		۱۱۶
۲ - ریشه سنتی و فطری ارث		۱۱۸
۳ - شرایط تحقق ارث		۱۱۸
۴ - نتیجه		۱۲۰
گفتار سوم: وضعیت حقوقی طفل ناشی از لقاح بعد از فوت زوجین:		۱۲۴
گفتار چهارم: وضعیت حقوقی طفل حاصل از انتقال تخمک به رحم زن نازا		۱۲۵
مبحث سوم: وضعیت حقوقی طفل ناشی از لقاح مصنوعی با اسپرم غیر شوهر (مرد		
اجنبی)		
		۱۲۸
گفتار اول: نسب		۱۲۹
بند الف: نسب ناشی از لقاح به شبهه با اسپرم اجنبی:		۱۲۹
بند ب: نسب طفل ناشی از لقاح عمدی با اسپرم غیر شوهر (مرد اجنبی)		۱۳۰
۱ - قائلین به عدم ثبوت نسب		۱۳۱
۲ - قائلین به ثبوت نسب		۱۳۹
۳ - نظریات فقهاء:		۱۴۵
۴ - نتیجه		۱۴۶
۵ - بحث تطبیقی		۱۵۰
گفتار دوم: سایر آثار حقوقی		۱۵۲

فهرست

۱۵۳	بند الف: منع نکاح
۱۵۳	بند ب: ارث
۱۵۳	بند ج: ولایت، حضانت و نفقه
۱۵۶	مبحث چهارم: طرح چند مسئله
	گفتار اول: بررسی انتساب طفل ناشی از مساحقه و مقایسه آن با طفل ناشی از تلقیح مصنوعی
۱۵۶	دو اجنبی:
۱۵۶	بند الف: طرح مسئله
۱۵۷	بند ب: احکام مساحقه از دیدگاه روایات
۱۵۹	بند ج: مقایسه طفل ناشی از مساحقه با طفل ناشی از لقاح با اسپرم غیر شوهر
۱۵۹	۱ - موافقین
۱۶۰	۲ - مخالفین
۱۶۲	۳ - نتیجه
	گفتار دوم: وضعیت حقوقی طفلی که نطفه آن خارج از نکاح و بدون زنا منعقد شده و مقایسه آن
۱۶۳	با تلقیح مصنوعی با اسپرم غیر شوهر
۱۶۳	بند الف: طرح مسئله
۱۶۴	بند ب: تحلیل حقوقی
۱۶۶	بند ج: نتیجه
	گفتار سوم: وضعیت حقوقی طفل حاصل از انتقال اسپرم مرد پس از مرگ به رحم زن
۱۶۷	اجنبی
۱۶۹	فصل سوم: وضعیت حقوقی کودک آزمایشگاهی
۱۷۲	مبحث اول: رحم استیجاری

ج

فهرست

۱۷۳	گفتار اول: نسب.....
۱۷۴	بند الف: قائلین به عدم ثبوت نسب.....
۱۷۵	بند ب: قائلین به ثبوت نسب.....
۱۸۱	گفتار دوم: حقوق کلی مدنی.....
۱۸۳	گفتار سوم: ارث و وصیت.....
۱۸۳	بند الف: ارث.....
۱۸۴	بند ب: وصیت.....
۱۸۷	گفتار چهارم: وضعیت حقوقی طفل حاصل از انتقال جنین و تعویض رحم.....
۱۹۰	مبحث دوم: رحم مصنوعی.....
۱۹۱	گفتار اول: وضعیت حقوقی طفل حاصل از پرورش جنین در رحم مصنوعی.....
۱۹۳	گفتار دوم: وضعیت حقوقی طفل حاصل از لقاح با اسپرم یا تخمک گیاهی یا حیوانی.....
۱۹۶	فصل چهارم: سایر احکام حقوقی مرتبط با تلقیح مصنوعی.....
۱۹۶	مبحث اول: وضعیت حقوقی جنین نارس.....
۱۹۶	مبحث دوم: وضعیت حقوقی طفل حاصل از تلقیح با اسپرم یا تخمک شخص مجهول الهویة.....
۱۹۸	مبحث سوم: مقایسه نزدیکی به شبهه (وطی به شبهه) و تلقیح مصنوعی به لحاظ آثار حقوقی.....
۲۰۴	مبحث چهارم: وضعیت حقوقی طفل حاصل از امتزاج چند اسپرم.....
۲۰۶	مبحث پنجم: تلقیح مصنوعی و مهر زن ملقوحه.....
۲۰۸	مبحث ششم: لقاح مصنوعی و اثر آن در قرابت.....
۲۰۸	گفتار اول: رابطه لقاح مصنوعی و حرمت ابدی.....

فهرست

-
- ۲۰۹ ..... گفتار دوم: تلقیح مصنوعی و مانعیت نکاح
- ۲۱۰ ..... گفتار سوم: مقایسه تلقیح مصنوعی با نقش محلل در طلاق سوم
- ۲۱۱ ..... گفتار چهارم: تلقیح مصنوعی و نفقه
- ۲۱۳ ..... خاتمه و نتیجه گیری :

چکیده

تلقیح مصنوعی و آثار حقوقی آن

«تلقیح مصنوعی عبارت است از ترکیب اسپرم مرد و تخمک زن جهت انعقاد و بارور نمودن نطفه با هر وسیله‌ای غیر از مقاربت، خواه این ترکیب در رحم زن صورت پذیرد و خواه در خارج از رحم»
لقاح به دو روش صورت می‌پذیرد که عبارتند از لقاح درون رحمی و لقاح خارج از رحم.
بطور کلی در انجام عمل لقاح اعم از لقاح درون رحمی و لقاح خارج از رحم باید از مقدمات حرام مثل لمس یا نگاه حرام اجتناب شود.

با توجه به دوروش فوق‌الذکر صورتهای تلقیح مصنوعی بالغ بر بیست مورد می‌باشد.

از آنجا که تلقیح مصنوعی از مسائل جدید می‌باشد بایستی هر صورت از صورتهای متعدد تلقیح از دو جهت مورد بررسی قرار گیرد.

در مرحله اول باید به لحاظ حکم تکلیفی یعنی جواز یا حرمت، صورتهای لقاح بررسی شوند و سپس به فرض انجام عمل لقاح حکم وضعی آن مورد بحث واقع می‌شود. به عبارت دیگر در مرحله دوم آثار حقوقی تلقیح مصنوعی از قبیل نسب طفل، ارث، حضانت، نفقه و اموری همچون مهر زن، قرابت و ... مورد بررسی واقع می‌شود.
هر چند که در خصوص این موضوع هیچگونه سابقه فقهی و قانونی وجود ندارد، لکن از اصول کلی فقهی و حقوقی میتوان قواعد حاکم بر این مسئله را بیان نمود.

عموم فقهاء معاصر و حقوقدانان در مبانی نظری تلقیح مصنوعی اختلاف نظر دارند، لکن برابر بررسیهای بعمل آمده در این تحقیق هر چند لقاح با اسپرم مرد اجنبی را نمی‌توان زنا به حساب آورد ولی سیاق آیات قرآن کریم و روایات ائمه (ع) از قرار دادن اسپرم مرد در رحم حرام منع می‌کنند و از اینرو هر نوع لقاحی که مشتمل بر ترکیب اسپرم و تخمک دو اجنبی باشد جایز نیست و طفل ناشی از آن نیز از نسب شرعی و قانونی برخوردار نمی‌باشد.
مع الوصف قرار دادن نطفه ترکیب شده زوجین در رحم همسر دیگر یا کنیز مرد جایز است و در مواقعی که رحم معیوب باشد میتوان آن را تعویض نمود.

کلام آخر اینکه بر مبنای اصول کلی حقوقی برای زوجهای عقیم استفاده از روش انتقال جنین پیشنهاد می‌شود.

«والسلام»

التلخيص

«التلقيح الصناعي و أحكامه الوضعيه»

التلقيح الصناعي يكون امتزاج المنى والماء المرثة لأنخلاق النطفة بأى آله سوى المقاربة وهو أعم من امتزاج فى الرحم أو فى خارجها.

ينقسم اللقاح الى قسمين: اللقاح فى الرحم و اللقاح فى خارج الرحم فعلى هذا وجب الاحتراز عن حصول مقدمات محرمة ككون الملقق أجنبياً أو التلقيح مستلزماً للنظر الى مالا يجوز النظر اليه.

يشتمل صور التلقيح الصناعي أكثر من عشرين صورة، التلقيح الصناعي يكون من مسائل المستحدثة و يجب أن يتأمل من جهتين.

الجهة الأولى يكون حكمه التكليفية، أى جوازه أو حرمة من حيث الوقوع.

و الجهة الثانية يكون أحكامه لوضعيه كمثل الثبوت النسب الولد، الارث و الحضانة و النطفة و غير هُن من مهر المرثة الملقحة و الأموة و البنوة و ....

لم تعنون اللقاح الصناعي فى كلمات الفقهاء و القانون و ليكن يمكن استخراج حكمها من قواعد العامة الفقهية. يختلف العلماء من الفقهاء المعاصرين و الحقوقيين فى بحث اللقاح الصناعي من حيث أحكامه التكليفية و الوضعية و ليكن يُستنبط من الايات و الروايات حرمة افراغ ماء الرجل فى الرحم الاجنبية مع أن ذلك العمل ليس الرنا. و لهذا لا يجوز التلقيح بماء غير الزوج سواء كانت المرأة ذات بعلٍ أولاً، رضى الزوج و الزوجة بذلك أولاً. لو حصل عمل التلقيح بماء غير الزوج و كانت المرأة ذات بعل و علم أن الولد من التلقيح فلا اشكال فى عدم لحوق الولد بالزوج.

يجوز اقرار النطفة المتكونة من امتزاج الماء الرجل بزوجه فى رحم زوجته الأخرى أو فى رحم جاريتها و أيضاً لا اشكال فى تعويض الرحم اذا كان رحم المرأة معيوبه.

خاتمة: اذا كان الزوج أو الزوجة عقيماً يجوز انتقال الجنين المتكونة الى رحم المرأة على وفق اصول العامة الفقهية.

ABSTRACT

artificial inoculation and its juridical affects

artificial inoculation is combination of sperm and ovule (amphimixis) in order to gelation and fertilization of germ by every equipment (device) except coition and don't matter this processes take place in or out of uterus.

Fertilization is taken place by two ways, that is, fertilization in uterus and fertilization out of uterus.

Generally, in performance of fertilization in two kind, forbidden prepration, for instance, touch and ban look, must be avoided.

Base on two ways that were represented above, forms of artificial inoculation are more than 20 case.

As artificial inoculation is a new case, we must consider every forms of different forms of artificial inoculation.

At the first stage base on allowance or taboo, forms of fertilization must be investigated and then at the second stage juridical affects as parentage, heritage, nafagheh and so on... is investigated.

Though there is not any kind of juridical background in this case, but we able to present its rules base on general principle of fegheh.

Almost all of contemporaneous foghaha and lawyers in theoretical base of artificial inoculation have different idea, but base on investigations that is taken place in this essay (article), though fertilization by sperm of foreigener man is not adultery, but we find out from the verse of holly coran and revayat from our aemeh (peace be upon them) that combination of sperm and ovule of mel and femel (they are forigner respect) is forbidden and the baby (fant) of this processes hasn't juridical parantage.

Nonetheless putting germ cell of wive at the uterus of other wife or their bondwoman is right. in some situation that uterus is in fault, it can be changed.

Last word, base on juridical general principle for barren couples. it is recommended that they use transfer of germs.

ای نام تو بهترین سرآغاز

بی نام تو نامه کی کنم باز

ای عقل مرا کفایت از تو

جستن زمن و هدایت از تو

مقدمه

۱ - داستان خلقت انسان

از میان موجودات خلقت، آدمی به خاطر برخورداری از روح ملکوتی، تجلی گاه عالی ترین نشانه های الهی است.

پیامبر اکرم (ص) می فرمایند: «مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ»^(۱)، دستگاه خلقت انسان از پیچیده ترین دستگاهها و سراسر رمز و راز است، بر طبق آیات قرآن کریم و روایات سایر کتب آسمانی خمیر مایه آدمی در ابتدای خلقت از خاک است و خداوند به آن روح را دمیده است. «إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ، فَاذًا سَوِّيتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ»^(۲)

پس ای بنده افتادگی کن چو خاک

زخاک آفریدت خداوند پاک

و یا بقول لسان الغیب :

گل آدم بسرشتند و به پیمان زدن

دوش دیدم که ملائک در میخانه زدند

با من راه نشین باده مستانه زدند

ساکنان حرم ستر و عفاف ملکوت

قرعه فال بنام من دیوانه زدند

آسمان بار امانت نتوانست کشید

قرآن کریم در آیات متعدد به خلقت انسان از معجونی به نام خاک اشاره می کند و همین امر را یکی از

(۱) «هرکس خود را بشناسد به یقین خدا را می شناسد»

(۲) سوره ص آیات ۷۱ و ۷۲ «ای رسول ما یاد کن هنگامی را که خدا به فرشتگان گفت که من بشر را از گل می آفرینم، پس آنگاه که او را به خلقت کامل بیاراستم و از روح خود در او بدمیدم بر او به سجده درافتید»

نشانه‌های قدرت خداوند تبارک و تعالی می‌داند. (۱) بعد از خلقت و آفرینش اولیه نوع انسانی، انسانهای بعدی از ترکیب دو سلول از زن و مرد به وجود می‌آید که چگونگی ترکیب و رشد این دو سلول نیز از عجایب خلقت و از آیات الهی بشمار می‌آید. سلول متعلق به مرد اسپرم و سلول متعلق به زن تخمک نام دارد و ترکیب این دو موجب انعقاد نطفه که اولین مرحله آفرینش و تکامل انسان است، می‌شود. «إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا» (۲)

شکی نیست موجودی که ثمره این پیوند زن و شوهر است موجب راحتی خاطر و روشنی چشم آنها می‌شود چرا که این موجود جدید که فرزند زن و شوهر نامیده می‌شود با والدین خویش رابطه خونی، ژنتیکی و طبیعی دارد و موجب ادامه نسل و نسب انسان می‌گردد.

۲ - نقش و اهمیت اولاد در زندگی

اولاد ثمره زندگی زناشویی و مشترک زن و شوهر هستند، کودکان مایه امید، تلاش و نشاط زندگی و تداوم بخش نسل و نسب می‌باشند و از همین رو یکی از فلسفه‌های ازدواج را توالد و تناسل می‌دانند، فرزند انسان در زندگی طبیعی و ارث انسان می‌باشد و عوامل روحی و ژنتیکی و نظام حاکم بر تعلیم و تربیت خانواده، او را وارث خلق و خو و آداب و رسوم او نیز می‌گرداند.

قرآن کریم در آیاتی از زبان حضرت زکریا (علیه السلام) نقل می‌کند که ایشان از خداوند طلب فرزند می‌کنند تا وارث ایشان در روی زمین باشند، «وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا» و زکریا إِذْ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ» (۳) فرزند در دیدگاه قرآن مایه چشم روشنی

۱) سوره روم آیه ۲۰ «و یکی از آن قدرت‌های خدا این است که (پدر) شما آدمیان را از خاک خلق کرد...» برای مطالعه بیشتر مراجعه شود به سوره‌های فاطر آیه ۱۱، غافر آیه ۶۷، رعد آیه ۱۳، آل عمران آیه ۵۹، کهف آیه ۳۷ و حج آیه ۵

۲) «ما انسان را از نطفه‌ای آمیخته که او را می‌آزماییم آفریدیم و سپس او را شنوا و بینا کردیم»، همچنین مراجعه شود به سوره‌های طارق آیات ۸ - ۵، قیامة آیات ۳۹-۳۷ و مؤمنون آیات ۱۴-۱۲

۳) سوره انبیاء آیه ۸۹، «و یاد آر حال زکریا را هنگامی که خدا را ندا کرد که بارالها مرا یک تن و تنها وامگذار (و به من فرزندی که وارث من باشد عطا فرما) که تو بهترین وارث اهل عالم هستی»

«قرة العين» پدر و مادر می‌باشد^(۱) و بی تردید از مهم‌ترین موجبات ثبات زندگی مشترک، تلاش و شور و شغف و در یک کلام باعث گرمی کانون عاطفی خانواده می‌گردد.

پس انسانها در زندگی مشترک دو هدف را تعقیب می‌کنند، آرامش، سکون و مودت زن و شوهر در سایه ازدواج و دوّم توالد و تناسل.

مسئله نداشتن اولاد از قدیم الایام یکی از مشکلات اساسی بوده که انسان با آن روبرو بوده است. چه بسا خانواده‌هایی که در کمال خوشبختی به علت فقدان فرزند به جدایی و طلاق که از آن به «أبغض الحلال» یاد شده، تن داده اند و بسیارند زن و شوهرانی که عمری ثروت و وقت خود را صرف درمان نازایی و برخورداری از فرزند کرده‌اند و چه زن و شوهرانی که عمری را با حسرت داشتن اولاد سپری نموده و با این آرزو از دنیا رفته‌اند. خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: «لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَهَبُ لِمَن يَشَاءُ إِنِثَاءً وَ يَهَبُ لِمَن يَشَاءُ الذَّكَورَ، أُوْ يُزَوِّجُهُمْ ذَكَرًا وَإِنِثَاءً وَيَجْعَلُ مَن يَشَاءُ عَقِيمًا إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ»^(۲) یعنی «خداست مالک زمین و آسمانها هر چه بخواهد می‌آفریند و به هر که خواهد فرزند ایناث (دختر) و بهر که خواهد فرزند ذکور یا (پسر) عطا می‌کند، یا در یک رحم دو فرزند پسر و دختر قرار می‌دهد و هر که را بخواهد عقیم (نازاینده) می‌گرداند که او دانا و تواناست» با این وجود خداوند در قرآن کریم امکان برخورداری از نعمت و موهبت پدری و مادری در مواردی را که عادتاً این عمل میسر نبوده بیان نموده است.

بعضی از اساتید در این زمینه نوشته‌اند:

«قرآن داستان دو تن از پیامبران را که به لحاظ عقیم بودن همسرشان فاقد فرزند بودند و با رسیدن به سن پیری و کهولت حسرت داشتن فرزند بر دل داشتند و نزد خدا تضرع می‌کردند که دارای فرزند شوند نقل می‌کند و بیان می‌کن که خداوند به آنها فرزند داد و آنان در عین خوشحالی از لطف و باور

(۱) سوره فرقان آیه ۷۴

(۲) سوره شوری آیات ۴۹ و ۵۰

به قدرت خداوندی شگفتی خود را از اینکه چگونه در سن کهولت که قاعدتاً توان سازندگی اسپرم آنها بسیار ضعیف است و با عقیم بودن زن می‌توانند صاحب فرزند شوند پنهان نداشتند. بنگرید به آیات ۲ تا ۹ سوره مریم و مذاکره زکریا و خداوند را: «... ذکر رحمت ربک عبده زکریا، اذ نادى به نداء خفياً، قال ربّ ائنی و هن العظم منی واشتعل الرأس شیباً و لم لکن بدعائک ربّ شقیاً و ائنی خفت الموالی من وراثی و کانت امرأتی عاقراً فهب لی من لدنک ولیاً، یرثنی و یرث من آل یعقوب واجعله رب رضیا، یا زکریا انا نبشّرك بغلام اسمه یحیی لم نجعل له من قبل سمیاً، قال ربّ ائنی یکون لی غلام و کانت امرأتی عاقراً و قد بلغت من الکبر عتیا، قال کذالک قال ربّک هو علیّ هین و قد خلّقتک من قبل و لم تک شیئاً»^(۱).

نظیر چنین وضع در مورد ابراهیم و همسرش وجود دارد که هر دو از مژده فرزندان شدن با وجود پیری و عقیم بودن که بطور طبیعی مانع بچه‌دار شدن است، ابراز شگفتی کرده‌اند، قرآن داستان فرستادگان خود را به سوی ابراهیم که مژده فرزندان شدن را به او دادند و مأمور انزال عذاب بر قوم لوط بودند در جاهای مختلف از جمله سوره هود و سوره الذاریات نقل می‌کند و شگفتی آنها را بیان می‌نماید:

« و امرأته قائمة فضحکت فبشّرناها باسحق و من وراء اسحق یعقوب، قالت یا ویلتی الالد و انا عجوز و هذا بعلی شیخاً ان هذا لشیی عجیب، قالوا أتعجبین من امرالله رحمت الله و برکاته علیکم اهل البیت

(۱) «در این آیات پروردگار تو از رحمتش بر بنده خاص خود سخن می‌گوید، یاد کن حکایت او را و تئیکه خدای خود را پنهان و از صمیم قلب ندا کرد، عرض کرد که پروردگار را استخوان من سست گشت و فروغ پیری بر سرم بتافت و با وجود این من از دعائی بدرگاه کرم تو خود را محروم از عطای تو هرگز ندانسته‌ام، بار الها من از این وارثان کنونی بیمناکم که مبادا در مال و مقام خلف صالح نباشند و راه باطل بروند و زوجه من هم نازا و عقیم است تو خدایا از لطف خاص خود فرزندی صالح و جانشینی شایسته به من عطا فرما که او وارث من و همه آل یعقوب باشد و تو ای خدا او را وارثی پسندیده و صالح مقرر فرما، ای زکریا همانا تو را به فرزندی که نامش یحیی است و از این پیش همنام و همانندش در تقوی نیافریدیم بشارت میدهم، زکریا از فرط شوق و برای حصول و اطمینان عرض کرد مرا از کجا پسری تواند بود در صورتی که زوجه من نازا و من هم از شدت پیری خشک و فرتوت شده‌ام، (فرشته‌ای گفت) خدا فرموده اینکار برای من بسیار آسان است و منم که ترا پس از هیچ و معدوم صرف بودن، نعمت وجود بخشیدیم»

أَنَّهُ حَمِيدٌ مُّجِيدٌ (هود: ۷۳-۷۱)»^(۱)

یعنی « (در آن حال) زن ابراهیم ساره ایستاده بود که از فرط شوق متبسم (یا حائض) گردید، پس ما آن زن را به فرزندی بنام اسحاق و سپس یعقوب بشارت دادیم، زن چون مؤده فرزند شنید (از فرط شوق) گفت که آیا می شود از من با آنکه سالخورده ام و شوهرم نیز مردی پیر و فرتوت است فرزندی پدید آید این چیز بسیار شگفت انگیز است؟ فرشتگان با او گفتند آیا از کار خدا عجب داری؟ (عجب مدار که) رحمت و برکات خدا مخصوص شما اهل بیت رسالت است، زیرا خدا بسیار ستوده صفات و بزرگوار است»

۳ - تلقیح مصنوعی و مؤده الهی فرزندان شدن به عاجزین قدرت باروری

در میان تمام مخلوقات آفرینش، خداوند متعال از انسان به عنوان بهترین مخلوق عالم هستی یاد می کند،^(۲) این وجه تمایز انسان از سایر موجودات بخاطر قدرت اختیار و اراده و علم و دانشی است که ذات اقدس الهی به وی اعطا نموده است. «وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا».^(۳)

با استفاده مطلوب انسان از علم و اراده است که می تواند آسمان و زمین را به تسخیر خود در آورد و مواهب طبیعی را در خدمت انسانیت قرار دهد، «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ...».^(۴)

در دیدگاه قرآن انسان دارای توان و قدرت والایی است که می تواند از تمام نعمتهای الهی و همه موجودات برای رشد و تکامل خود استفاده نماید و چنین قدرتی بی تردید نشأت گرفته از خصیصه اراده و آگاهی است که خداوند به آدمی اعطا نموده است. «أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَ

(۱) حسین مهرپور - مجله تحقیقات حقوقی دانشگاه شهید بهشتی ص ۱۶۱ و ۱۶۲

(۲) اشاره به آیه ۱۴ سوره مؤمنون، (فتبارک الله أحسن الخالقین)

(۳) سوره بقره آیه ۳۱، «و خدای عالم همه اسماء را به آدم تعلیم داد»

(۴) سوره اسراء آیه ۷۰، «و ما فرزندان آدم را بسیار گرامی داشتیم و آنها را به مرکب بر و بحر سوار کردیم (و جهان و جسم و جان را مستخر انسان ساختیم)»...

ما فی الأرض و أَسْبَغَ عَلَیْكُمْ نِعْمَهُ ظَاهِرَةً وَ بَاطِنَةً...»^(۱)

در سایه این علم و آگاهی که انسان توانسته است به پیشرفتهای چشمگیر و شگفت آور در کلیه عرصه‌های زندگی اجتماعی دست یابد و افق جدیدی را فرا روی خود قرار دهد.

نوآوریهای بشر توانسته است موجب تکامل و تحول جوامع گردد و بسیاری از فن‌آوریهای جدید در خدمت رفع کمبودها و نیازهای جسمی، مادی و اجتماعی قرار گرفته است.

یکی از مهم‌ترین عرصه‌های دانش بشری علوم تجربی و بالتبع علم پزشکی است که توانسته است میزان سلامتی جسم و روح را افزایش دهد و از دغدغه‌هایی که انسانها نسبت به سلامتی خود دارند بکاهد.

یکی از دستاوردهای علم پزشکی تلقیح مصنوعی است. شناخت راز و رمز تکوین و رشد نوع انسانی این امکان را فراهم ساخته که دانش پزشکی معضل عاجزین قدرت باروری و فاقدین اولاد را تا حدود زیادی حل نماید.

شکی نیست که مسئله اولاد زمانی مطرح می‌شود که قبل از آن نهاد مقدس و مبارکی تحت عنوان (نکاح) یعنی پیوند زناشویی به وجود آمده باشد.

با توجه به آنچه که در مورد نقش اولاد در استحکام و ثبات این نهاد مقدس بیان شده و با توجه به اینکه بعضی از زن و شوهرها به دلایلی نمی‌توانند از موهبت فرزند و اولاد برخوردار شوند، ضرورت بحث و بررسی در خصوص تلقیح مصنوعی آشکار می‌گردد علم پزشکی عهده‌دار انجام و اجرای تلقیح مصنوعی با شیوه‌ها و روشهای علمی و دانش پزشکی محض می‌باشد، اما قانونمند کردن این دستاورد جدید و بیان آغاز و انجام آن و همچنین بیان حدود و ثغور و اصول و ضوابط و آثار

(۱) سوره لقمان آیه ۲۰، «شما مردم به حس مشاهده نمیکنید که خدا انواع موجوداتی که در آسمانها و زمین است برای شما مسخر کرده و نعمت‌های ظاهر و باطن خود را برای شما فراوان نموده...»، همچنین بنگرید به سوره حج آیه ۶۵، جایزه آیه ۱۲ و احزاب آیه ۷۲